

Згідно з наявними природними умовами та земельними ресурсами, на території Городенківського району Івано-Франківської області можна виділити три пояси.

I пояс. Займає північну частину району. Розораність становить у середньому 50 %, лісистість — 20, водно-болотні угіддя — 4 %. На значній частині поясу наявний ризик розвитку карсту і пов'язаних з ним НС.

II пояс. Займає центральну частину району. Розораність у середньому 75 %, лісистість — 2, водно-болотні угіддя — 2 %. Існує значний ризик розвитку карсту і пов'язаних з ним НС.

III пояс. Займає південну частину району. Розораність у середньому 70 %, лісистість — 1, водно-болотні угіддя — 1,5 %. Територія потенційного ризику розвитку карсту і пов'язаних з ним НС.

ВИСНОВКИ

Враховуючи природні умови, наявні земельні ресурси, поширення карстових форм рельєфу і рівень господарської освоєності, здійснено еколого-економічне районування території Придністровського Покуття (на прикладі Городенківського району Івано-Франківської області). В результаті виділено три пояси з переважанням ризику розвитку карсту, значного ризику та потенційного ризику розвитку карсту і пов'язаних з ним надзвичайних

ситуацій. Враховуючи природні та антропогенні чинники, з метою забезпечення сталого землекористування в подальшому для кожного поясу необхідно розробити еколого-економічну модель раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу закарстованих територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Купріянич І.П.* Екологобезпечне використання сільськогосподарських земель на регіональному рівні: [монографія] / І.П. Купріянич. — Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І.С., 2011. — 201 с.
2. *Дорош Й.М.* Еколого-економічні основи формування інституту обмежень та обтяжень при використанні земель / Й.М. Дорош. — Київ: ТОВ «ЦЗРУ», 2007. — 236 с.
3. *Лісові меліорації: [підручник] / О.І. Пилипенко, В.Ю. Юхновський, С.М. Дударець, В.М. Малюга; за ред. В.Ю. Юхновського.* — К.: Аграрна освіта, 2010. — 283 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель від 26 травня 2004 р. № 681 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до постанови: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. *Толмачев В.В.* Инженерно-строительное освоение закарстованных территорий / В.В. Толмачев, Г.М. Троицкий, В.П. Хоменко; под ред. Е.А. Сорочана. — М.: Стройиздат, 1986. — 176 с.

УДК 316.343.37+314:631

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА АГРОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Н.Б. Гнатів
аспірант

Інститут агроєкології і природокористування НААН

Розглянуто можливі чинники незадовільного агроєкологічного стану сільських територій. Обґрунтовано, що показники ґрунту, якості сільськогосподарської продукції та питної води з посиленням антропогенного навантаження на сільські території погіршилися. Зосереджено увагу на показниках соціально-економічного розвитку сільських територій. З'ясовано статистичні характеристики середньостатистичного сільського населеного пункту району. Намічено шляхи пошуку причинно-наслідкових зв'язків між соціально-економічним та агроєкологічним станом сільських територій. Визначено доцільність залучення до аналізу нормативно-правових чинників.

Ключові слова: *сільські території, соціально-економічні показники, агроєкологічний стан, сільськогосподарська продукція.*

Наслідком реформування агропромислового комплексу України стало посилення антропогенного навантаження на сільські території,

адже сільське населення у своїх підсобних господарствах почало виробляти більше половини продукції рослинництва та тваринництва [1].

Через надмірне навантаження та виснаження природних ресурсів агроекологічний стан сільських територій погіршився. Результати досліджень стану забрудненості питної води сільських селітебних територій свідчать про «зростання антропогенного навантаження, яке характеризується нераціональною сільськогосподарською освоєністю територій, призводить до деградації екосистем...» [2]

Проблемі агроекологічного стану сільських територій приділяється недостатньо уваги. Стан селітебних агроекосистем характеризується якістю ґрунту, якістю сільськогосподарської продукції, вирощеної в особистих господарствах сільського населення, та якістю питної води [3]. Відомо також, що на більшості присадибних ділянок вміст фосфору та обмінного калію в ґрунті в кілька разів перевищує нормативні показники, а вміст азоту визначається на низькому та дуже низькому рівнях. Виявлено, що питна вода в сільській місцевості забруднена нітратами та хлоридами, характеризується високими показниками твердості, подекуди відмічено перевищення ГДК важких металів. Установлено, що сільськогосподарська продукція, вирощена в підсобних господарствах, забруднена важкими металами та нітратами. Так, уміст таких мікроелементів, як бор, марганець і молібден у продукції рослинництва на низькому рівні, а вміст цинку, міді, свинцю та кадмію перевищує ГДК [4].

Більшість досліджень з проблем екологічного стану повітря, питної води та ґрунтів проводять переважно в міських промислових районах та поряд з підприємствами, що забруднюють навколишнє природне середовище високотоксичними речовинами та речовинами, що мають віддалену дію (наприклад, солі важких металів, радіоактивні речовини тощо).

Крім того, проводиться екологічний моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення (орні землі, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, перелogi, землі тимчасової консервації), щоб своєчасно виявити зміни показників якості та родючості ґрунтів, оцінити їх та розробити науково обґрунтовані системи землеробства і агротехнологій [5]. Наприклад, згідно з Положенням про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, один раз за 5 років здійснюється агрохімічна паспортизація орних земель, сіножатей, пасовищ, а багаторічних насаджень — через 5–10 років. Проте агроекологічний стан сільських агроекосистем залишається поза увагою як державних органів, так і органів місцевого самоврядування.

Поряд з агроекологічними проблемами на сільських територіях спостерігається постійне

зниження соціального добробуту селян та поглиблення демографічної кризи. Так, можна припустити, що між агроекологічними та соціально-економічними проблемами на сільських територіях є певний взаємозв'язок, тому важливо виявити причинно-наслідкові зв'язки між показниками агроекологічного стану та соціально-економічної ситуації на сільських територіях.

Соціально-економічний стан селітебних територій району вивчали так. Фактичні значення досліджуваних 9 показників соціально-економічного стану в розрізі населених пунктів (кількість жителів, площа сільськогосподарських угідь, відстань до районного центру, кількість пенсіонерів, учнів, кількість закладів культури, освітніх закладів, об'єктів інфраструктури, незайнятих домогосподарств) розглянули як випадкові величини, щоб виявити можливі закономірності — взаємозалежності між ними (методом кореляційного аналізу) та основи механізму формування цих показників як статистичних сукупностей (шляхом з'ясування виду законів розподілу їх як випадкових величин). При цьому враховували, що деякі з них є безперервними (континуальними) величинами (площа сільськогосподарських угідь, відстань до районного центру), інші — дискретні (кількість відповідних закладів), а окремі з них, які, за суттю, є дискретними (кількість пенсіонерів, кількість жителів), з огляду на достатню чисельність розглянуто умовно як безперервні (континуальні) величини.

Саме тому на підставі даних про кількість сільського населення, частку порожніх хат та площу сільськогосподарських угідь для досліджень вибрали репрезентативний район для Львівської області — Стрийський і описали соціально-економічну ситуацію в сільських територіях. Для цього за даними про кількість населення, кількість порожніх хат, відстань від районного центру, загальну площу сільськогосподарських угідь, кількість культурно-освітніх закладів, освітніх закладів, кількість пенсіонерів, учнів у школі, кількість закладів інфраструктури в усіх 70 населених пунктах, з'ясували статистичні характеристики (середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення та коефіцієнт варіації) середньостатистичного, тобто репрезентативного, сільського населеного пункту, району.

За результатами статистичного оброблення, в середньостатистичному населеному пункті обстежуваного району налічується 248 хат, 6% з яких порожні, тобто в них ніхто не проживає. Чисельність населення становить 900 осіб (30% з них є пенсіонерами). Загальна площа сільськогосподарських угідь становить 725 га. Середньостатистична відстань

Рис. 1. Гістограма розподілу кількості порожніх хат на сільських територіях району

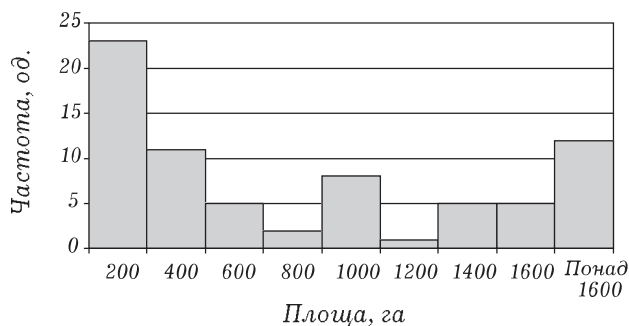

Рис. 2. Гістограма розподілу площі земельних угідь на сільських територіях району

від районного центру (м. Стрий) — 12 км. У середньостатистичному сільському поселенні налічується 2 просвітні заклади, по одному — інфраструктури та охорони здоров'я.

Освітня система в сільських територіях Стрийського району розвинута слабо, оскільки частка сіл, де немає навіть початкової школи, становить 30 %, а дитячими садками забезпечені тільки 12 % сільських поселень. Середня кількість учнів, що навчаються в школі, становить 103 особи. У кожному населеному пункті є щонайменше одна культова споруда (церква або каплиця) [6]. За цими даними створено графічну інтерпретацію кожного з досліджуваних показників, наприклад, розподілу кількості порожніх хат на сільських територіях району та розподілу площі земельних угідь (рис. 1, 2).

Ці розподіли істотно відрізняються між собою за видом, що може бути об'єктом окремих досліджень. Тому в наступних дослідженнях передбачається з'ясувати вид розподілу показників соціально-економічного стану для виявлення закономірностей формування цих показників як випадкових величин та оцінити зв'язок їх з показниками агроекологічного стану сільських територій.

ВИСНОВКИ

Крім соціально-економічних показників, чинниками незадовільного агроекологічного

стану сільських територій є відсутність державного контролю, нормативно-правової бази та науково обґрунтованих рекомендацій щодо виробництва сільськогосподарської продукції в особистому підсобному господарстві. Відтак селяни обробляють землю, дотримуються сівозмін, використовують хімічні та мінеральні добрива тощо за допомогою тих методів та навичок, що історично сформувалися в їхньому населеному пункті і передавалися з покоління в покоління. Окрім цього, селяни не мають можливості використовувати інноваційні технології для ведення сільського господарства через низький рівень поінформованості та брак коштів. Малопродуктивна ручна праця досі домінує в індивідуальному сільському господарстві порівняно з механізацією сільського виробництва в агропідприємствах, що не тільки дає змогу економити час та ресурси, а й отримувати значно більший прибуток. Актуальною проблемою залишається реалізація вирощеної сільськогосподарської продукції в підсобному господарстві та утилізація відходів сільськогосподарського виробництва. Тобто, крім соціально-економічних та агроекологічних показників сільських поселень, доцільно наступні дослідження доповнити нормативно-правовими чинниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основні складові методики оцінювання екологічного стану селітебних агроєкосистем [Текст] / Н.В. Палапа // Агроєколог. журн. — 2012. — № 2. — С. 50–53.
2. Щербатюк А.Ф. Вплив екологічних чинників, сформованих у процесі філогенезу регіону на стан нітратного забруднення питної води сільських селітебних територій // Вісн. Кременч. нац. ун-ту ім. Михайла Остроградського. — Кременчук: КрНУ, 2012. — Вип. 4 (75). — 208 с.
3. Методика оцінки агроекологічного стану селітебних територій з метою попередження негативних впливів антропогенних і природних чинників на умови проживання сільського населення / За ред. д. с.-г. н., проф. Н.А. Макаренко, к. с.-г. н., с.н.с. Н.В. Палапи — К., 2010. — 44 с.
4. Палапа Н.В. Агроєкологічні особливості оцінки сільськогосподарських земель / Н. Палапа, С. Сенчук // Техніка і технології АПК. — 2011. — № 2. — С. 36–39.
5. Методика суцільного ґрунтово-агрохімічного моніторингу сільськогосподарських угідь України / За ред. акад. О.О. Созінова і Б.С. Пристера. — К.: МСГіП, 1994. — 162 с.
6. Стрийщина. — Кн. 2. — Стрий: Щедрик, 2012. 688 с.
7. Палапа Н.В. Основні складові методики оцінювання екологічного стану селітебних агроєкосистем / Н.В. Палапа // Агроєколог. журн. — 2012. — № 2. — С. 50–53.